

# Jugoslovenska mornarica pred završne operacije Jugoslovenske armije

U okviru Programa obeležavanja jubileja iz NOR-a i socijalističke revolucije do 40-godišnjice pobeđe nad fašizmom 9. maja 1985. godine, 1. marta o. g. održan je u Splitu okrugli sto o temi: »Jugoslavenska mornarica kao vid Jugoslavenske armije pred završne operacije«. Okrugli sto organizovala je Komanda vojnopomorske oblasti u saradnji sa Vojnoistorijskim institutom, Institutom za historiju radničkog pokreta Dalmacije i Skupštinom općine Split. Sa tog skupa za čitaoce »Vojnog dela« donosimo autorizovana izlaganja admirala Josipa Černija i kapetana bojnog broda mr Berislava Viskovića.

Admiral  
JOSIP ČERNI

## *Stvaranje i razvoj mornarice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije*

### *Formiranje Štaba Mornarice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije*

Na savetovanju u Vrhovnom štabu Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije u Glamoču sredinom septembra 1942. godine, komandant Četvrtre operativne zone Hrvatske za Dalmaciju, Vicko Krstulović, detaljno je obavestio učesnike o razvoju partizanskog pokreta u Dalmaciji, posebno o dejstvima i uspesima na otocima, moru i u lukama. Raspravljalo se i o partizanskoj mornarici, mogućnostima da se ona organizuje, ali konkretna odluka o tome nije doneta. Zatim, na razgovorima u Bosanskom Petrovcu, mladi oficir ratne mornarice bivše Jugoslavije, Veljko Škorpik, izložio je Vrhovnom štabu mogućnosti i perspektive delovanja partizanskih jedinica na moru. Na osnovu tih informacija drug Tito je naredio Štabu Četvrtre operativne zone da formira Sekciju za ratnu

mornaricu i dao joj zadatak da na dobrovoljnoj osnovi mobiliše sve pomorce i mornare, podoficire i oficire bivše ratne mornarice, u celoj Jugoslaviji, radi formiranja mornaričkih odreda, opremanja manjih plovnih borbenih jedinica i širenja oslobodilačke borbe i na more. Sekcija za ratnu mornaricu postala je prvi mornarički štab u narodnooslobodilačkom ratu.

Kada je Italija kapitulirala, 8. septembra 1943, sve veće jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije raspoređene u zaleđu jadranske obale, usmerile su svoju aktivnost prema moru, razoružale italijanske snage i neposredno pružile pomoć u formiranju jedinica i komandi ratne mornarice. Tako je 13. primorsko-goranska divizija 11. septembra pretvorila lučko zapovedništvo NDH u Crikvenici (koje je već i ranije bilo povezano sa narodnooslobodilačkim pokretom) u Komandu narodnooslobodilačke mornarice za Hrvatsko primorje i Istru. Ona je, krajem septembra, direktno potčinjena Glavnom štabu Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske. Štab Četvrte operativne zone uspostavio je 19. septembra u Splitu Štab Obalske komande. Štab kninskog sektora formirao je 25. septembra Obalsku komandu kninskog sektora u Ždrelcu na otoku Pašmanu. Početkom oktobra Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske preimenovao je Obalsku komandu kninskog sektora u Komandu mornarice za severnodalmatinsku obalu i severnodalmatinske otoke i potčinio je Štabu 19. dalmatinske divizije u Bukovici.

Zadatak svih novoformiranih mornaričkih komandi bio je, u suštini, jedinstven: zaštita, odnosno odbrana oslobođenog dela obale i slobodnih otoka od iskrcavanja neprijateljevih snaga i prikupljanje i opremanje plovnih sredstava za izvršavanje mnogobrojnih ratnih zadataka.

Krajem septembra 1943. godine jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije povukle su se iz Splita u unutrašnjost zemlje. Štab Obalske komande iz Splita prebacio se na otok Brač i preformirao u Komandu flote naoružanih brodova sa sedištem u Hvaru i u Prvu otočku brigadu (nešto kasnije 12. dalmatinska brigada) na Braču. Pokrajinski komitet KPH premestio se 5. oktobra iz Brštanova u Livno.

Polazeći od povoljne situacije na jadranskom prostoru, stvorene nakon kapitulacije Italije, Vrhovni štab je ocenio da postoje uslovi za formiranje ratne mornarice, pa je 18. oktobra 1943. naredio da se formira *Štab Mornarice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije*. U operativnom i organizacijskom pogledu potčinio ga je Štabu Osmog korpusa, koji se nalazio u Livnu.



Štab Mornarice NOVJ (komandant Josip Černi, zamenik komandanta Srećko Manola, načelnik Štaba Uroš Mardešić) počeo je da dejstvuje u Hvaru, gde se već nalazio Štab flote naoružanih brodova. Odmah je pristupljeno unutrašnjoj organizaciji Štaba, koji je pored užeg dela (komandanta i komesara, zamenika komandanta i komesara i načelnika Štaba), imao sledeće sektore: operativni (sa operativnom, obaveštajnom, organizacijskom i nastavnom sekcijom), za vezu, za šifru, minerstvo i zaprečavanje, obalsku artiljeriju, otočke partizanske odrede, za pomorski saobraćaj (sa sekcijama za pomorski promet, izvršnu lučku službu, ribarstvo i pomorsku policiju), ekonomski (sa sekcijama za ishranu ljudi i stoke, za odeću, ogrevni i potrošni materijal, za nabavku, rekviziciju i konfiskaciju), tehnički (sa sekcijama za plovne jedinice, radionice i nabavku materijala), sanitetski (sa apotekarskom sekcijom) i sudski.

U tom periodu uspostavljen je prvi put i kontakt sa britanskim pomorskim i vazduhoplovnim snagama na Jadranu i organizovano sadejstvo. Ovaj kontakt je uspostavljen preko jednog oficira britanske ratne mornarice (poručnik bojnog broda Merlin Minshall) koji je stigao u luku Hvar 12. oktobra sa odgovarajućim sredstvima za održavanje radio-veze sa britanskom komandom obalskih snaga u Italijanskoj luci Bari. U hvarskoj luci, u tom periodu, bazirala je grupa britanskih motornih topovnjača.

Posle temeljitijeg razmatranja, na osnovu geografskih karakteristika, postojećih istorijskih, upravnih i privrednih celina i procenjenih operativnih i taktičkih mogućnosti dejstava mornarice u priobalnom području naše pomorsko vojište podeljeno je na pomorske obalske sektore.

Određena je formacija pomorskih obalskih sektora i utvrđene su njihove nadležnosti i zadaci. U sastav sektora ušle su flotile patrolnih brodova, tj. sva naoružana plovna sredstva, otočki partizanski odred, svi organi izvršne službe pomorske uprave, sva plovna sredstva trgovačke mornarice, brodogradilišta i tehničke radionice.

Krajem oktobra 1943. u Štab Mornarice su stigli politički komesar Pero Radović i njegov zamenik Ivo Randić Nikola. Radi popune Mornarice NOVJ stručnim ljudstvom, Vrhovni štab je naredio glavnim štabovima za Hrvatsku i Sloveniju da upute u Mornaricu sve rukovodioce i borce koji su ranije služili u ratnoj mornarici.

Prvi borci partizanske mornarice bili su ribari i pomorci, težaci i radnici iz primorja i sa otoka, predvođeni komunistima. Oni su svoja znanja i iskustva i, pre svega, visoki borbeni moral preneli

u Mornaricu NOVJ. U vreme formiranja i u naredna četiri meseca u Mornaricu NOVJ, uz veliki broj boraca, stupilo je 29 pomorskih oficira, 12 oficira i oko 30 podoficira osnovnih mornaričkih specijalnosti kao i 27 poručnika, kapetana duge plovidbe i pomorskih strojara trgovačke mornarice. U sastav Mornarice ušlo je sedam parobroda obalne plovidbe sa kompletnom posadom; vlasnici i posade 18 ribarica i 147 motornih jedrenjaka; a u luci Bari sedam parobroda obalne plovidbe i devet motornih jedrenjaka.

Osoblje lučkih kapetanija i njihovih organa, lučkih ispostava u malim lukama, bilo je u većini na strani oslobodilačke borbe i učestvovalo je u njoj u raznim vidovima.

Dejstva Mornarice obezbeđivali su radnici u mnogim malim brodogradilištima, tehničkim radionicama i bazama na Istu, Dugom otoku, Ižu, Kornatu, Visu, Korčuli i Lastovu. Veoma skromne mogućnosti za održavanje i remont plovniha objekata iskoristili su do krajnjih granica inženjeri, tehničari i predradnici brodogradilišta u Kraljevici i Splitu, koji su se uključili u Mornaricu NOVJ. Značajnu logističku podršku Mornarici NOVJ pružile su uspostavljene baze u južnoj Italiji u kojima su radili naši stručnjaci i radnici (u Molfetti, Bariju, Monopoliju i u Mola di Bariju).

## *Viška dilema*

Posle zauzimanja glavnih luka i drugih važnih objekata na istočnoj obali Jadrana, u jesen 1943. godine, nemačke snage su odlučile da posednu kvarnerske i dalmatinske otoke, smatrajući ih pretpoljem u protivdesantnoj odbrani obale i bitnim faktorom sigurnosti pomorskog saobraćaja u unutrašnjim vodama. Operacija je izvedena po etapama.

U *prvoj etapi*, tokom septembra i oktobra 1943, Nemci su osigurali izuzetno važne komunikacije koje su povezivale Nemačku sa severnom Italijom preko Slovenije i zapadne Hrvatske. Poseli su Istru, kvarnersku obalu i Rijeku. Zauzeli su obalsku bateriju Zečevu, otoke Zlarin, Prvić i Žirje i osigurali plovni put oko rta Ploče i prilaz luci Šibenik s juga.

U *drugoj etapi*, sredinom novembra, zaposeli su Pelješac i Makarsko primorje i tako osigurali plovni put od Splita do Metkovića. U isto vreme, zaposeli su otoke Lošinj, Cres i Krk i time obezbedili prilaze Rijeci, zatim otoke Drvenik Mali i Veli i osigurali prilaze luci Split sa zapada. Na kraju su zaposeli otoke Pašman i Ugljan da bi bio siguran i plovni put pred Zadrom.



U trećoj etapi, krajem decembra 1943, nemačke snage su zaposle otoke Korčulu i Mljet, a sredinom januara naredne godine otoke koje su naše snage napustile: Šoltu, Brač i Hvar, čime su obezbedili plovni put od Splita do Dubrovnika.

Na kraju, Nemci su nameravali da posednu otoke Lastovo, Sušac i Vis da bi isključili mogućnost da ih saveznici koriste kao osmatračnice i oslonac za lake pomorske snage.

Pod pritiskom nadmoćnog neprijatelja, koji je veoma sistematski i uporno nasrtao, glavne snage Osmog korpusa odbačene su od obale u njeno dublje zaleđe. Dvadeset šesta divizija, sa Devetom brigadom Dvadesete divizije i sa četiri partizanska odreda ostala je uz obalu Makarskog primorja, tesno okružena od nemačkih snaga. Mornarica NOVJ evakuisala je iz okruženja sve jedinice NOV i POJ, zajedno sa pet do šest hiljada stanovnika biokovskog područja, i prebacila ih na otoke Brač i Hvar. Naše su se snage morale postepeno povući sa Kvarnerskih otoka i unutrašnjih otoka severne Dalmacije. Treći pomorski obalski sektor premestio se na Dugi otok. Posle gubitka Korčule, krajem 1943. godine, Štab Mornarice NOVJ, Četvrti i Peti pomorski obalski sektor i Dvadeset šesta divizija povukli su se sa otoka srednje Dalmacije na otok Vis. Drugi pomorski obalski sektor prešao je sredinom januara 1944. sa otoka i obale Hrvatskog primorja na severni deo Dugog otoka. Na svim napuštenim otocima ostale su aktivne manje partizanske grupe.

Pod uticajem neuspeha u odbrani otoka Krka i Korčule, Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske i Štab Osmog korpusa smatrali su da se otoci ne mogu odbraniti u slučaju jačeg neprijateljevog pomorskog desanta. Zato su odlučili da se glavnina naših snaga prebaci sa otoka na kopno. Nije bilo predviđeno kuda će se prebaciti Štab Mornarice, koji je operativno bio potčinjen Osmom korpusu.

Pitanje opstanka Mornarice bilo je najozbiljnije ugroženo. Bez oslonca na neku bazu, njene plovne jedinice nisu mogle dejstvovati na moru. U toj kritičnoj situaciji potvrdila se ponovno pravilna pomorska orijentacija Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, sa sekretarom Vickom Krstulovićem na čelu. U dogovoru sa komandantom Mornarice i komandantom 26. dalmatinske divizije predloženo je da se otok Vis brani snagama koje se na njemu nalaze.

Konačnu odluku morao je doneti Vrhovni štab. Trebalo je birati između dve mogućnosti: odustati od odsudne odbrane otoka radi čuvanja žive sile, ili ga odsudno braniti i po cenu velikih gubitaka radi čuvanja veze sa saveznicima, snabdevanja NOVJ borbenim i životnim potrebama i obezbeđenja osnovnih uslova za dejstvo Mornarice.

U toj dilemi vrhovni komandant, maršal Tito, odlučio se za drugu alternativu. Naredio je da se Vis uporno brani snagama 26. divizije i Mornarice. Odobrio je da u tome učestvuju manje britanke kopnene i pomorske snage. Kasnije je Vrhovni štab odobrio da se na Visu izgradi aerodrom koji je omogućio da se dejstva lovačke i lovačko-bombarderske avijacije saveznika prošire na duboko zaleđe jadranske obale.

Dalekovidna Titova odluka o odbrani Visa doneta je, svakako, na osnovu razumnog zaključivanja o značaju korišćenja pomorskih komunikacija i o značaju mora uopšte, a za našu zemlju posebno, i vizije daljeg toka oslobodilačke borbe i društvenog preobražaja zemlje.

Formiranje Štaba Mornarice NOVJ označavalo je kraj pripreme faze stvaranja i razvoja pomorske komponente oružanih snaga opštenarodnog oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, sile koja je bila uslovljena geografskim položajem zemlje na Jadranu i razuđenošću njene morske obale.

Odluka o odbrani otoka Visa obezbedila je Mornarici bazu na sopstvenoj teritoriji, neophodnu za njeno uspešno dejstvo i dalji razvoj u skladu sa zahtevima i potrebama vojne strategije. Mornarici je bilo omogućeno da dosledno prelazi na viši oblik vojnopomorske organizacije.

## *Organizacijska struktura Mornarice*

Operativno područje Osmog korpusa, kojem je u operativnom pogledu bio potčinjen Štab Mornarice, zahvatalo je teritoriju severne i srednje Dalmacije sa otocima, i jugozapadni deo Bosne. Komandno mesto Štaba korpusa nalazilo se u Malom Tičevu, na planini Vijenac, udaljeno od obale vazdušnom linijom oko 75 km. Mornarica je dejstvovala na pomorskom vojištu od Istre do Boke Kotorske, sa komandnim mestom Štaba na otoku Visu u zaseoku Borovik. Određena operativna područja se nisu poklapala. Štab Korpusa nije imao kvalifikovan organ koji bi mogao da mu pomaže pri organizovanju i operativnoj upotrebi Mornarice. Veza između štabova održavala se isključivo putem radija, jer žičana veza nije postojala, a kurirske veze su bile isuviše spore i nesigurne.

Zbog toga je Tito, 8. februara 1944, naredio da mu Štab Mornarice neposredno dostavlja izveštaje o sopstvenim i savezničkim akcijama i obaveštajne i druge podatke. U suštini, potčinio je Štab Mornarice izravno Vrhovnom Štabu.



*Osnovne snage Mornarice* bile su pomorsko-obalski sektori, flotila naoružanih brodova i dve flotile motornih desantnih splavova.

Pomorsko-obalskih sektora bilo je šest, a operativni su bili samo 2, 3, 4. i 5. sektor, odnosno sektori za Hrvatsko primorje, severnu, srednju i južnu Dalmaciju.

U sastavu sektora nalazili su se: flotile patrolnih čamaca sa četiri i više čamaca, bataljoni mornaričke pešadije, jedinica veze, intendantura, sanitetski, tehnički i pomorskosaobraćajni organi sa pomoćnim i transportnim brodovima.

Zadatak sektora bio je da ometa neprijateljev pomorski saobraćaj, da se bori protiv njegovih pomorskih snaga i garnizona na otocima; da organizuje, održava i obezbeđuje vlastiti pomorski saobraćaj i da elastično brani vlastito područje.

Flotila naoružanih brodova imala je u svom sastavu, redovno, četiri do pet naoružanih brodova, naoružanih ribarskih brodova — kočara i logera. U flotili motornih desantnih splavova bilo je šest motornih splavova. Sve tri flotile bile su potčinjene Četvrtom sektoru. Na osnovu naređenja Štaba Mornarice pojedini naoružani brodovi i motorni splavovi pridavani su povremeno sektorima radi izvršenja određenih zadataka ili kao pojačanje.

*Elementi mornaričke pozadine* bili su pomorske baze, grupa pomoćnih brodova i grupa transportnih brodova.

Glavna pomorska baza bio je otok Vis. Ona je bila nosilac snabdevanja Mornarice i zbrinjavanja, te organizator pomorskog transporta. Bila je potčinjena Četvrtom sektoru u pogledu stručnog rada; snabdevanja hranom, odećom, obućom i garnizonim potrebštinama, oružjem, municijom i gorivom; dovođenja i ispravnost oružja i opreme; skladišta i zanatskih radionica; osposobljavanja za dejstvo brodova i borbenih sredstava; organizovanja pomorskog saobraćaja, lučke službe, ukrcavanja i iskrcavanja tereta i putnika. Baza je obezbeđivala celokupan pomorski transport za oružane snage i narodnu vlast. Organizovala je dotur materijalnih i borbenih sredstava jedinicama NOVJ i partizanskim odredima koji su dejstvovali uz obalu mora i u dubljem zaleđu, kao i evakuaciju ranjenika, bolesnika i zbegaa.

Pozadinska baza u luci Monopoli, u južnoj Italiji, rukovodila je jedinicama, ustanovama i kursevima Mornarice za obučavanje kadrova svih specijalnosti u jadranskim lukama južne Italije. Organizovala je pomorski saobraćaj i transport pomoćnim brodovima kojima je raspolagala.

U grupi pomoćnih brodova nalazili su se: transportni parobrodi, motorni i specijalni brodovi i veliki motorni jedrenjaci. Grupom je upravljala baza Monopoli, a prema uputstvima Odseka za pomorski saobraćaj Štaba Mornarice. Njeni brodovi su bili angažovani u transportu tereta, putnika i jedinica NOVJ između Visa i luka južne Italije.

Grupa transoprtnih brodova nalazila se u sastavu glavne pomorske baze Vis. U toj grupi su se nalazili svi transportni motorni jedrenjaci srednje i male tonaže i motorni leuti, koji su bili angažovani u saobraćaju između Visa i naših otoka i obale. Prema potrebi, Štab Četvrtog sektora pridavao je brodove te grupe pojedinim sektorima.

Upravu škola i kurseva na otoku Visu Mornarica je formirala za školovanje vojnopomorskih kadrova svih specijalnosti. U sastavu Mornarice bio je i Kartografski ured Mornarice.

Štab Mornarice organizovao je sadejstvo jedinica Mornarice NOVJ sa britanskim pomorskim i vazduhoplovnim snagama na otoku Visu. Najstariji britanski pomorski oficir dolazio je svako prepođne u Štab Mornarice radi dogovora o sadejstvu plovnih snaga i podele zona dejstva. U Štab je dolazio i predstavnik britanskog ratnog vazduhoplovstva radi dogovora o ciljevima za dejstvo vazduhoplovstva i primanja obaveštenja o rezultatima dejstva.

### *Aktivnost Mornarice u 1944. godini*

Posle uspostavljanja nemačkih garnizona u glavnim lukama na obali i u unutrašnjim otocima i izvesnog stabilizovanja situacije, inicijativa na našem jadranskom pomorskom vojištu postepeno je prelazila u naše ruke.

Drugi sektor je veoma uspešno ometao neprijateljev pomorski saobraćaj u Virskom moru i Kvarneriću. Napadao je nemačke naoružane motorne jedrenjake. Potopio je dva, zarobio je neprijateljev protivpartizanski motorni jedrenjak i motorni brod i zaplenio transportni motorni jedrenjak.

Treći sektor je organizovao i veoma uspešno obezbeđivao stalan dotur materijalnih i borbenih sredstava jedinicama NOVJ u severnoj Dalmaciji, koji su stizali brodovima sa otoka Visa. Kada se za to ukazala prilika ometao je neprijateljev pomorski saobraćaj u Zadarskom kanalu.



Četvrti sektor je sadejstvovao 26. diviziji u prepadnim pomorsko-desantnim akcijama na nemačke garnizone na otocima srednje Dalmacije, u kojima su učestvovala i britanske kopnene i pomorske jedinice. Naročito uspešan bio je desantni prepad na otoke Korčulu i Mljet, koji je izvršen sopstvenim snagama. To je bila odmazda za poraz naših snaga pred Novu godinu. Nemački garnizon na zapadnom delu otoka Korčula bio je likvidiran. Ubijeno je 297, zarobljeno 459 vojnika. Na Mljetu je ubijeno oko 100 nemačkih vojnika. Zaplenjena je velika količina opreme i materijala, te baterija brdskih haubica.

Početkom juna na Vis je stigao Vrhovni štab sa članovima centralnih rukovodstava. Štab Mornarice premestio se iz zaseoka Borovik u luku Vis.

Dejstva Mornarice su intenzivirana u jesen 1944. godine. U prvoj polovini septembra u Štab Devetog korpusa na Slovenačkom primorju upućena je grupa starešina radi priprema za formiranje Prvog sektora (tršćanskog). Drugi sektor je pristupio uspostavljanju isturene pomorske operativne baze na otoku Istu. Sredinom septembra počela je operacija 26. divizije za oslobođenje otoka srednje Dalmacije i povratak na obalu kopna. Ofanziva je trajala do kraja oktobra. Diviziji je sadejstvovao Četvrti sektor. Njegov doprinos u toj operaciji bio je veoma značajan. Organizovao je i obezbeđivao prevoz morem sa Visa na otoke Hvar, Brač i Šoltu, na Korčulu i poluotok Pelješac i, na kraju, prevezao je sa otoka na kopno kompletnu 26. diviziju (8670 boraca sa 146 minobacača i 251 mitraljezom), Artiljerijsku grupu Osmog korpusa, sa kojom je divizija bila ojačana (pet artiljerijskih diviziona, ukupno oko 2000 boraca i 47 artiljerijskih oruđa) i Prvu tenkovsku brigadu (1.664 boraca sa 75 tenkova, 23 oklopna automobila, 14 protivtenkovskih topova i pet protivavionskih mitraljeza). U operaciji 26. divizije učestvovala je i jedinica mornaričke pešadije Četvrtog sektora. Sav taj ogromni i veoma odgovoran posao obavio je Četvrti sektor sa svega četiri naoružana broda, 18 patrolnih čamaca, devet motornih desantnih splavova i oko 60 motornih jedrenjaka, ukupne nosivosti 1.912 tona. Uspeh je bio obezbeđen veoma racionalnom upotrebom snaga i sredstava, te izvanrednim, samopregornim i upornim zalaganjem celokupnog ljudstva. U operaciji su učestvovala i neke manje pomorske i kopnene britanske snage.

Sredinom septembra Tito, sa delom Vrhovnog štaba i centralnih rukovodstava, napustio je Vis i prešao u Vršac, a zatim u oslobođeni Beograd.

Peti sektor sadejstvovao je 29. diviziji i Primorskoj operativnoj grupi u oslobađanju južne Dalmacije i Boke Kotorske.

Sredinom oktobra sa Visa se premestio najstariji pomorski oficir britanske ratne mornarice sa delom 57. flotile britanskih obalskih snaga na otok Ist, u našu isturenu pomorsku operativnu bazu. Štab Mornarice poverio je dalju organizaciju sadejstva između naših i britanskih pomorskih snaga Drugom sektoru.

Posle oslobođenja Dalmacije Štab Mornarice i Komanda Četvrtog sektora premestili su se sa Visa u Split. Težište borbenih dejstava Mornarice preneto je u vode Kvarnerića i Kvarnera. Drugi sektor je ojačan Kvarnerskim pomorskim sastavom i Kvarnerskim odredom mornaričke pešadije. U Kvarnerskom pomorskom sastavu nalazili su se: flotila naoružanih brodova, tri flotile patrolnih čamaca i flotila pomoćnih brodova, ukupno 26 brodova. Kvarnerski odred mornaričke pešadije imao je četiri bataljona jačine 150—200 boraca, vod za vezu i samostalnu artiljerijsku bateriju (vod haubica i vod teških bacača).

U jesen 1944. godine znatno su intenzivirana dejstva na rekama. Početkom oktobra formirana je u Kladovu Mornarička baza NOVJ radi organizovanja saobraćaja na Dunavu. U oslobođenom Beogradu uspostavljena je Komanda rečne plovidbe, u čijem se sastavu nalazila i Komanda Rečne ratne flotile. U Novom Sadu i Šapcu organizovane su mornaričke baze. Zadatak baza je bio da organizuju saobraćaj duž reka i preko reka i da ga obezbede u protivminskom smislu, a za potrebe jedinica NOVJ, za prevoženje trupa i njihovih borbenih i materijalnih sredstava. Na Dunavu je Rečna ratna flotila sadejstvovala sovjetskoj Dunavskoj flotili.

Posle dolaska u oslobođeni Beograd, u Vrhovnom štabu je uspostavljeno Odeljenje za Ratnu mornaricu radi lakšeg upravljanja i komandovanja Mornaricom. Za načelnika Odeljenja postavljen je zamenik komandanta Mornarice, general Srećko Manola.

Pred početak završnih operacija Četvrti sektor je sadejstvovao snagama Osmog korpusa u mostarskoj operaciji. Organizovao je i prevezao morem glavninu Osmog korpusa (26. i 19. diviziju, artiljerijsku i tenkovsku brigadu) sa njihovim borbenim i materijalnim sredstvima, iz Zadra, Šibenika, Splita i luka Kaštelanskog zaliva, u Omiš i luke Makarskog primorja. Za osam dana prebačeno je 13.745 boraca i 1.020 konja, 105 kola i 1.260 tona materijala, artiljerijska i tenkovska brigada. (Udaljenost duž jadranske magistrale 26—218 km a morem 14—100 km). Posle oslobođenja Mostara, a u vezi sa predstojećim završnim operacijama, vraćena je glavnina Osmog korpusa u severnu Dalmaciju. U roku od devet dana morem je iz



luka Makarskog primorja u Šibenik, Biograd na moru, Sukošan i Zadar prebačeno 16.403 borca, 1.693 konja, 89 kola, 1 565 tona materijala, artiljerijska i tenkovska brigada (udaljenost duž jadranske magistrale 178—250 km, a morem 80—111 km).

Prvog marta 1945. godine Mornarica Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije preimenovana je u JUGOSLOVENSKU MORNARICU. Posle oslobođenja obale od Bojane do otoka Paga Mornarica se reorganizovala. Formirala je tri pomorske komande, za severni, srednji i južni Jadran, kao pomorsko-operativni organi za tri karakteristična basena Jadranskog mora. U njihovom sastavu nalazile su se pomorske obalske komande kao regionalni izvršni organi. Drugi sektor prerastao je u Pomorsku komandu severnog Jadrana, Četvrti sektor u Pomorsku komandu srednjeg Jadrana i Peti sektor u Pomorsku komandu južnog Jadrana.

Pomorska komanda severnog Jadrana preuzela je zadatke Drugog sektora, produžila je borbena dejstva protiv neprijateljevih snaga na moru i u garnizonima na otocima. Ona je izvršavala značajne zadatke u završnim operacijama sadejstvujući jedinicama na levom krilu Četvrtе armije. Posebno značajan zadatak bio je prevoženje snaga Devete divizije u Istru i učešće u oslobođenju Istre.

Pomorske komande srednjeg i južnog Jadrana, u periodu završnih operacija, započele su organizovanje obalske odbrane, uređenje vatrenih položaja obalskih artiljerijskih baterija i organizovanje službe osmatranja, obaveštavanja i veze; razminiranje plovniх ruta i luka; uspostavljanje i održavanje redovnog pomorskog saobraćaja i lučke službe; obnovu luka, izvora energije i distribucione mreže, brodogradilišta, industrijskih postrojenja i celokupne infrastrukture.

\*

Sveobuhvatni i svestrani borbeni otpor naroda primorja i otoka mrskom fašističkom okupatoru, koji je vešto organizovala i njime rukovala Komunistička partija Jugoslavije, geografski položaj zemlje, prirodna vojnogeografska svojstva jadranskog pomorskog vojišta pogodovali su formiranju ratne mornarice. Posle njenog ustrojstva, ona se mogla uspešno razvijati i unaprediti zahvaljujući povoljnom razvoju narodnooslobodilačke borbe u zemlji i vojno-strategijske situacije na Jadranu. Ali, pre svega i iznad svega, zahvaljujući odlukama vrhovnog komandanta Tita, koji je voleo more i Mornaricu i koji je znao pravilno da ceni pomorsku moć u okviru Narodnooslobodilačke vojske i da oceni značaj mora za našu zemlju i mogućnosti koje more može da pruži.